

6 ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ, ВОСПИТАНИЯ, ОБРАЗОВАНИЯ

FTAXP 15.81.21

ӘОЖ 159.9.07

М.К. АМАНОВА,*¹

магистрант.

*e-mail: marindira@mail.ru

Ж.Ж. БЕЙСЕНОВА,²

п.с.ғ.к., қауымдастырылған профессор.

e-mail: Zhuparkul22_70@mail.ru

Ж.Н. САБИРОВА,³

п.с.ғ.к., қауымдастырылған профессор.

e-mail: zhanylsyn.sabirova@mail.ru

И.К. АМАНОВА,⁴

п.с.ғ.к., қауымдастырылған профессор.

e-mail: i.amanova@turana-edu.kz,

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

²«Каспий» қоғамдық университеті, Алматы қ., Қазақстан

³«Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті» КеАҚ, Атырау қ., Қазақстан

⁴«Тұран» университеті, Алматы қ., Қазақстан

ЖОО ОҚЫТУШЫСЫНЫҢ БІЛІМ БЕРУДІ ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ КӘСІБИ ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ- ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Жоғары білім беруді цифрландыру ЖОО оқытушыларының педагогикалық іс-әрекетіндегі өзгерістерді тудырып, оқытудың онлайн-форматы сияқты жаңа оқыту түрін алып келді. Мұндай білім беру жүйесіндегі трансформация өзінің теориялық және қолданбалы астарларын жан-жақты зерттеуді талап етеді. Цифрлық технологиялардың оқыту процесінде кеңінен қолданылуы өз кезегінде оқытушылар тарапынан өздерінің осындай оқыту түрлеріне қатысты кәсіби біліктерін арттыруды, жалпы цифрлық сауаттылықтарын қалыптастыруды қажет етеді. Осылайша қазіргі білім берудегі өзгерістер заманауи қоғам дамуына сәйкес келетін кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттер мен арнайы дағдыларының дамуын шарттайды. Оқытушыға жаңа талаптар жүйесін қояды. Сол себептен ЖОО-да цифрлық білім беруді жүзеге асыру мәселесі бойынша отандық және шетелдік педагог-психологтардың тәжірибелерін талдау маңызды болып табылады. Сонымен қатар, оқытушылардың университеттегі білім беру процесінде цифрлық технологияларды пайдалануға даярлығы эмпирикалық зерттеу мәліметтерімен нақтыланды.

Тірек сөздер: ЖОО оқытушысы, цифрлық білім беру, оқу процесін цифрландыру, педагогтың цифрлық сауаттылығы, педагогикалық құзыреттілік.

Кіріспе

Қазіргі уақытта біздің еліміз қоғам өмірінің түрлі салаларына, соның ішінде білім беру жүйесіне жаңа технологияларды белсенді енгізуде. Қазақстандағы білім берудің цифрлық трансформациясы оқыту мен тәрбиелеу сипатына, сабақ форматына, бағалау және бақылау процестеріне елеулі өзгерістер енгізді. Бұл жоғары мектеп педагогикасына да қатысты: оқытушылар мен студенттер цифрлық инновациялық технологияларды енгізу контекстінде оқу-тәрбие процесінің өзгерістеріне бейімделу қажеттілігіне тап болды.

Қазіргі мұғалімдер үшін оқытуда АКТ-ны, білім беру процесін ұйымдастыруға арналған әртүрлі онлайн платформаларын қолдана білу өте маңызды, сонымен қатар студенттердің орындаған тапсырмаларын бақылау және бағалау кезінде цифрлық сауаттылықты қалыптастыру және тиісті дағдылар мен құзыреттерді дамыту қажет. Мұның бәрі педагогикалық процесті қиындатады және оқыту теориясы мен практикасында жаңа мәселелер туғызады. Жоғары оқу орындарында цифрлық технологияларды қолдану алынған білімнің тиімділігі мен сапасына екі есе әсер етеді.

Бүгінгі таңда біз көптеген цифрлық білім беру және ақпараттық ресурстарға ашық қол жеткізе аламыз, бірақ оларды кейде дұрыс пайдалана алмаймыз. Осы орайда, мысалы, ақпаратты іздеу және сақтау, беру және өңдеу мүмкіндіктерін кеңейтумен қатар, деректердің үлкен көлемін талдау және сенімді көздерді таңдау сияқты мәселелер туындайды. Оны шешу үшін сыни ойлау мен ақпараттық құзыреттіліктің қалыптасуы мен дамуы, яғни адамның қолда бар дереккөздерді талдай отырып, келіп түскен ақпаратқа күмән келтіру және негізделген тұжырымдар мен қорытындылар жасау, нәтижесінде алған білімдерін дұрыс қолдану қабілеті маңызды.

Әдебиетке шолу

Шетелдік зерттеушілер Bendik Bygstad, Egil Øvrelid және басқалары жұмыстардың бірінде дуальды цифрландырудан бастап цифрлық білім беру ортасын құруға дейінгі жоғары оқу орындарындағы цифрлық трансформация процесін қарастыруда [1]. Т. Toader, М. Safta және т.б. цифрландырудың жоғары мектеп педагогикасына әсерін, онлайн оқыту сын-қатерлерін талдады [2].

Ресейлік ғалымдар В. Годин мен А. Терехова «digitalization of Education: Models and Methods» атты еңбегінде жоғары оқу орындарында АКТ-ны төрт аспектіде (педагогика, технология, ұйымдастыру және экономика) қолданудың салдарын зерттей отырып, жоғары оқу орындарының цифрлық өзгерістерінің негізгі сәттерін сипаттайтын модель ұсынды [3]. В.И. Колихматов, өз кезегінде, қазіргі заманғы мұғалімге қажетті сандық дағдыларды анықтайды [4].

Қазақстандық авторлар арасында Төртінші өнеркәсіптік революция және Цифрлық Қазақстан мемлекеттік бағдарламасы аясында ҚР білім беруді цифрландыру мәселесін зерттеген және осы процесті іске асырудың техникалық және технологиялық компонентін қарастырған Н.Ф. Сәрсенбиева мен оның әріптестерін атап өтуге болады [5]. З. Кенжебаева өз зерттеуінде Қазақстан мен шет елдердің цифрлық технологияларды практикалық қолданудағы тәжірибесін салыстырды [6].

Негізгі ережелер

Цифрландыру жағдайында педагогикалық қызметтің ұйымдастырушылық компоненті айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Бұлтты бейнеконференция жүйелері онлайн сабақтарда және қашықтықтан оқытуда кеңінен қолданыла бастады. Дәстүрлі әдістерге үйренген мұғалімдер бұрын таныс емес бағдарламаларды игеруде қиындықтарға тап болады. Ал икемді жас оқытушылар кейде студенттердің сабаққа қатысуының төмендігіне, техникалық мәселелерге, жүйенің шектеулеріне байланысты дәрістер мен семинарлардың үзілуіне байланысты тітіркенуді сезінеді. Мұндай жағдайда оқу процесінің қаншалықты тиімді болғанын түсіну қиын.

Жоғары оқу орындарындағы оқу процесін офлайн режимінде қарастыра отырып, бүгінде оқытушылар мен студенттер оқу материалын визуализациялауға мүмкіндік беретін мультимедиялық технологияларды белсенді қолдана бастады. Алайда, барлық аудиториялар презентацияларды жобалау үшін қажетті жабдықтармен жабдықталмаған, барлық мекемелерде шексіз интернет жұмыс істемейді. Мұндай жағдайларда ақпаратты берудің және оқу материалын зерттеудің балама әдістері мен тәсілдерін іздеу қажеттілігі туындайды.

Жоғары білім беруді жаңғырту контекстінде критериялды бағалау өзекті болып табылады. Оқытушылар студенттердің жұмысын бағалаудың нақты критерийлерін және тапсырма деск-

рипторларын, мерзімін белгілеуді және т. б. дайындықты басқарудың әртүрлі жүйелері (LMS) Нұсқаулықтың осы элементін ескереді және бай функционалдылықты қамтиды. Мысалы, файлдарды бекіту мүмкіндігі бар тапсырманың сипаттамасы, оқушылардың жұмысты орындау және тапсыру мерзімдерін белгілеу және реттеу. Алайда, қосымша бағдарламаларды пайдаланбай-ақ студенттерге нақты нұсқаулар беруге болады. Әрбір оқу орнының цифрлық білім беруді іске асыруға өзіндік көзқарасы бар.

Мұндай кешенді e-learning жүйелері тәрбиешілер де, білім алушылар да технологияларды меңгеруде және виртуалды кері байланысты қамтамасыз етуде жиі қиындықтарға тап болатын тұтас білім беру ортасын жасайды. Педагогикалық процестің алгоритмі экспоненциалды түрде күрделене түсті және көптеген қосымша әрекеттерді қамтиды. Алайда, мұның бәрін жоғары білім берудің жоғары сапасы мен тиімділігін сақтай отырып болдырмауға болар еді.

Белгілі бір онлайн-платформада бағалау мен балл қою ерекшеліктеріне келетін болсақ, бұл аспектіде де асқынулар байқалады. Интернетке қосылуға тәуелділік, жүйенің дұрыс жұмыс істемей, баға берудегі кездейсоқ қателіктер, ЖОО-ның бақылау-бағалау қызметіне қойылатын белгілі бір талаптары мұғалімді айтарлықтай шаршатады және эмоционалдық күйіп қалу синдромы мен стресстің жоғарылауының себептерінің бірі болуы мүмкін.

Емтихандарды семестрдің немесе оқу жылының соңында өткізген кезде дәстүрлі формаларға онлайн режимде электрондық нұсқалар қосылды. Oqylyq.kz сияқты онлайн платформалар таратылды кіріктірілген плагиатқа қарсы жүйесі бар. Студенттерге емтихан тапсыру үшін тесттен өтуге, эссе жазуға немесе билеттерге электронды түрде компьютерде арнайы бағдарламада жауап беруге болады, ол студенттердің жауаптарының дұрыстығы мен бірегейлігін өзі тексереді.

Сонымен қатар, аеорproctoring сияқты әр түрлі әзірлеушілердің прокторлық бағдарламалары бар, олар емтихандарда студенттердің мінез-құлқы мен жұмысын камера мен микрофонмен бақылауға мүмкіндік береді. Проктор оқушының қандай қойындыларды ашатынын, оның назарын аударатынын, бөгде шу бар-жоғын біледі. Сонымен, емтихан алушылар мен прокторларға академиялық адалдықтың сақталуын бақылау үшін әр оқушының жанында болудың қажеті жоқ, бұл олардың жұмысын едәуір жеңілдетеді.

Материалдар мен әдістер

Педагогикалық қызметтен басқа, университет оқытушысының құзыретіне кәсіби өсу мен даму да кіреді. Осыған байланысты оқытушылардың біліктілікті арттыру курстарынан, тренингтерден және басқа курстардан офлайн және онлайн режимінде өту мүмкіндігі артты. Көптеген ұйымдар бұлтты бейнеконференцияларды қолдануды қолданады, олар тек ғаламторға қосылуды, жұмыс істейтін микрофон мен камераны қажет етеді. Сонымен қатар, ұйымдастырушының есептік жазбасының мүмкіндіктеріне байланысты бейнеконференцияларға 100 адамға дейін қатыса алады. Демек, цифрландыру біліктілікті арттыру курстары мен бағдарламаларының қолжетімділігін кеңейтті.

Ай сайын отандық және шетелдік ғылыми конференциялардың жинақтары шығады, онда ғалымдар-педагогтар өз мақалаларын жариялай алады. Техникалық рәсімдеуге және мақала жазуға қойылатын талаптарды білу, төлемді және ҒЗЖ-ны уақытында жіберу жеткілікті. Ғылыми шығармашылық негізінен цифрлық дәуірде дамыды. Электрондық кітапханада сақталатын ғылыми-зерттеу жұмыстарының базасы қысқа мерзімде толықтырылады. Алайда, көптеген авторлар плагиатқа жол береді, бұл басқа ғалымдардың авторлық құқығын өрескел бұзу. Сондықтан ғылыми зерттеулерде ғылыми этика мен адалдықты сақтау ерекше назар аударуға тұрарлық.

Оқытушылардың жетістіктері мен студенттермен жұмысы туралы есептерін ұмытпаңыз. Енді оларға есептерді қолмен жазудың қажеті жоқ, компьютерде немесе басқа құрылғыда басып шығарып, e-mail-ге жіберу жеткілікті. ПОӘК жазу және тапсыру, әдістемелік әзірлемелер, жоспарлар және т.б. туралы да айтылады. Айта кету керек, біздің елімізде осы жылдан бастап есеп беру үшін қажетті құжаттардың тізімі заңнамалық түрде қысқартылды: олар 11 тармаққа аз болды [7]. Бұл цифрлық жоспарлау және құжат айналымы форматына көшудің еңбегі.

Құжат айналымын цифрландырудың арқасында көлемді файлдарды бұлтты жүйелерде (Google Drive және т.б.) сақтауға болады және барлығына немесе қызметкерлердің белгілі бір санатына ашық қол жетімді болады. Яғни, білім беру ұйымының кез-келген қызметкері кез-келген құрылғы мен жерден тиісті құжаттарды, әдебиеттерді немесе оқу жүктемесін жүктей немесе көре алады. Осылайша, жоғары білімді цифрландыру көптеген аспектілерде уақыт шығындарын азайту арқылы оқытушылардың жұмысын жеңілдетті, сонымен қатар көптеген құжаттар мен кітаптарды басып шығару қажеттілігін жоққа шығарды.

Екінші жағынан, қазіргі ақпараттық қоғамда көптеген электронды ақпарат ресурстарының арасында шарлау, білім беру саласындағы инновацияларға, жаңа технологияларға және маманға үнемі өсіп келе жатқан талаптарға ілесу өте қиын. Жылдам өзгеретін жағдайларда ұтқырлық, стресске төзімділік, ойлаудың икемділігі, тез бейімделу және процеске қосылу қабілеті, сананың ашықтығы, сондай-ақ өзін-өзі ұйымдастыру дағдылары, жоғары өзіндік тиімділік және жеке және кәсіби өсуге шексіз мотивация үлкен рөл атқарады.

Нәтижелер мен талқылау

Қазіргі жоғары білім берудегі кәсіби қызметімен бірге оқытушының рөлі де, оған жеке тұлға және педагогикалық қарым-қатынас пен қызмет субъектісі ретінде қойылатын талаптар да өзгерді. КҚО-ны табысты іске асыру, оқытудың қажетті нәтижелерін алу оқытушыдан белгілі бір жеке және кәсіби қасиеттердің, дағдылар мен құзыреттердің болуын талап етеді, сондықтан жоғары мектеп оқытушысының кәсіби құзыреттілігінің моделдерін әзірлеу өзекті құбылыс болды.

Оқытушы білім алушылардың жеке басын дамытатын фасилитатор, тьютор болады, оларды сұрақтарға жауаптар мен оқу міндеттерін шешудің нәтижелі ізденісіне бағыттайды, сондай-ақ студенттердің кең цифрлық кеңістікте және цифрлық білім беру ортасында жолсерігі болады.

А. Соболевтің пікірінше, виртуалды, цифрлық орта оқытушыға мүлдем басқа менталитет пен әлемнің басқа бейнесін, сондай-ақ білім алушылармен араласудың басқа әдістерін ұсынады [8].

Оқыту форматына байланысты педагогикалық қарым-қатынас пен іс-әрекеттің ерекшелігі мен сипаты әр түрлі болуы мүмкін. Аудиториядағы дәстүрлі сабақтарда оқытушы мен студенттер бір уақытта бір жерде болады, сондықтан олар қашықтықтан оқыту жағдайына қарағанда өзара әрекеттесу мен пікірталас үшін көбірек мүмкіндіктерге ие. Сондай-ақ, офлайн сабақтарда тұтас педагогикалық процестің субъектілеріне онлайн дәрістер мен семинарларға қарағанда өзара түсіністік пен ынтымақтастыққа қол жеткізу оңайырақ.

Қашықтықтан білім берудің кемшілігі-бұл білім алушылардың дағдылары мен құзыреттерін қалыптастыру және дамыту, сондай-ақ кеңес беру және тәжірибе мен пікір алмасу үшін оқытушының рөлі мен маңыздылығын төмендетеді. Қашықтықтан оқыту ешқашан университеттер мен институттардың қабырғасында болатын оқытушымен нақты қарым-қатынасты алмастыра алмайды. Оқытудың бұл форматы студенттердің өзіндік жұмысына деген негізгі бейімділікке байланысты бәріне бірдей сәйкес келмейді, бұл олардың өзін-өзі тәрбиелеуі мен жоғары деңгейдегі өзін-өзі тиімділігін талап етеді. Білім алушылардың білімге деген ынтасы болмауы мүмкін, өйткені оқу жетістіктері үшін барлық жауапкершілік студенттердің өздеріне жүктеледі, ал оқытушы оларға тек тапсырмалар мен нұсқаулар береді. Бұл жағдайда бағалау критерийлері түсініксіз және дәл болмауы мүмкін.

ЖОО оқытушысының кәсіби құзыреттілігінің ұсынылған моделі оның кәсіби қызметінің жан-жақтылығы мен жан-жақтылығын, жоғары білім мен ғылымдағы рөлін көрсетеді, қазіргі уақытта университет оқытушысының жеке тұлғасында осы құзыреттерді дамытудың маңыздылығын көрсетеді.

К. Маркованың оқытушының тұлғалық даму бағыттарын көрсететін кәсіби құзыреттілік түрлеріне қатысты тұжырымдамасын атап өткім келеді:

1) кәсіби қызметті меңгерудің жоғары деңгейін және кәсіби даму перспективаларын талдауды білдіретін арнайы құзыреттілік;

2) әріптестермен өзара іс-қимыл жасау қабілетін, ынтымақтастық пен сындарлы диалогты көздейтін әлеуметтік құзыреттілік;

3) өз еңбегінің нәтижелері үшін әлеуметтік жауапкершілік, педагог үшін ғылыми этиканың бір түрі;

4) өзін-өзі жүзеге асыруға және өзін-өзі дамытуға ұмтылудан, кәсіби дағдарыс пен стресстік жағдайларды жеңе білуден көрінетін жеке құзыреттілік;

5) жеке және кәсіби өсу, өзін-өзі тәрбиелеу және оңалту қабілетін білдіретін жеке құзыреттілік [10].

Құзыреттіліктің бұл жіктемесі жоғары мектеп мұғалімін оның рөліне байланысты әр түрлі тұрғыдан қарастырады: маман, ұжым мүшесі, қарым-қатынас және қызмет субъектісі, ең бастысы, жеке тұлға және жеке тұлға ретінде. Университет оқытушысының кәсіби құзыреттілігі тар мағынада арнайы болып табылады және оқытушының жалғыз құзыреттілігі емес. Қызметтің коммуникативті жағы қосылады, ұжымда және ғылыми қоғамдастықта әлеуметтену мен өзін-өзі танудың маңыздылығы танылады. Сондай-ақ, жоғары мектеп оқытушысының жеке қасиеттері мен құндылықтары, оның өзін-өзі дамытуға және педагогикалық шеберлікті жетілдіруге деген ұмтылысы ескеріледі.

Біз белгісіздік дәуірінде өмір сүріп жатырмыз: болашақта жоғары білім беру жүйесінде не болатыны белгісіз. Жаңа технологиялар пайда болуы мүмкін, оларды зерттеу және тәжірибеде қолдану қажет болады, бағдарламаларға қосымша функциялар қосылады, бұл сонымен бірге материалдарды дайындауға және оқу процесін ұйымдастыруға уақытты арттырады. Бізге бұл инновация қажет пе? Бізге қандай өзгерістер қажет? Оқыту алгоритмін жеңілдетуге және сонымен бірге оқу өнімділігін арттыруға бола ма?

Оқыту одан да қиын болды, аз жастар педагогикалық мамандықта жұмыс істегісі келеді. Білім беруді ізгілендіру мен ізгілендіруді жүзеге асыру технократизация әсерін бейтараптандыруға өз үлесін қосады, бірақ бұл шаралар осы жағдайда жеткіліксіз болып шығады.

Дүниежүзілік желіні және АКТ-ны кеңінен қолдану қоғамның жоғары білім беру жүйесіне қойылатын талаптарын арттырып, педагогикалық қызметтің ажырамас бөлігіне айналды. Бұл жанартылған білім берудің барлық талаптарын орындауға тырысып, қосымша әрекеттерге көп уақыт пен күш жұмсауға әкелді. Нәтижесінде оқу процесінің мазмұндық жағы зардап шегеді.

Сондай-ақ, білім берудің жалпы парадигмасы мен студенттерді оқытуға деген көзқарас өзгергенін, студенттердің жеке басын дамытуға, олардың кәсіби маңызды қасиеттерін қалыптастыруға, субъект-субъектілік қатынастарды орнатуға бағытталған принциптер, әдістер мен технологиялар бірінші орынға шыққанын ескеру қажет. Педагогтар педагогикалық қарым-қатынас стильдерін маневр жасай отырып, тұлғаға бағытталған тәсілді және оқыту стильдерін саралауды қолдануға тырысуы керек. Ал цифрландыру, технократизация сияқты, студенттермен онтайлы қарым-қатынас орнатуға және олардың жоғары өнімділігіне қол жеткізуге ықпал етуі немесе қиындатуы мүмкін.

«Цифрландыру» терминінің өзі әртүрлі авторлардың көптеген анықтамаларына ие. Осылайша, А. Марей цифрландыруды түсінуге жаһандық көзқараспен қарайды және ол адамдардың бір-бірімен және қоғаммен қарым-қатынасы мен өзара әрекеттесу парадигмасын өзгерткенін мойындайды [11]. Е.Л. Вартанова бастаған ғалымдар ұжымы бұл анықтаманы кеңірек түсіндіруді ұсынады: «Цифрландыру – бұл ақпаратты цифрлық түрге аудару ғана емес, сонымен қатар инфрақұрылымдық, басқарушылық, мінез-құлықтық және мәдени сипаттағы кешенді шешім» [12].

Жоғары білім беруді цифрландыру туралы айтатын болсақ, оқу-тәрбие процесінің барлық субъектілерін, акт және белгілі бір міндеттерді шешуге арналған құралдарды, сондай-ақ ақпараттық және білім беру ресурстарын қамтитын цифрлық білім беру ортасы сияқты жаһандық және күрделі жүйені атап өтуге болмайды. Цифрлық білім беру кеңістігінде бағдарлау педагогтар үшін де, білім алушылар үшін де бірдей маңызды.

Мұғалім, қай оқу орнында жұмыс істемесе де, арнайы дағдылар мен кәсіби маңызды құзыреттіліктерді ғана емес, сонымен қатар уақытты басқару және қарым-қатынас құру қабілеті сияқты жұмсақ және әмбебап дағдыларды, сондай-ақ цифрлық технологияларды игеруге және оларды сәтті қолдануға байланысты құзыреттерді дамытуы керек. Сондықтан оқытушының кәсіби құзыреттілігіне цифрлық сауаттылық, ақпараттық және коммуникативтік құзыреттілік, сыни және шығармашылық ойлау кіреді.

Білім беруді жаңғырту және цифрлық трансформациялау әлеуметтік-экономикалық прогрестің кілті болып табылады, сондықтан мұғалімдерге кәсіби қызметтің шарттары мен логикасының өзгеруіне бейімделу және цифрлық технологияларда құзыретті болу маңызды. Жоғары оқу орындарында жаңа форматтағы оқытуды қамтамасыз ету үшін ақпараттық ресурстар мен техникалық жабдықтар болуы қажет. Осылайша, білім беруді цифрландыру жоғары білім беру жүйесін, сондай-ақ педагогикалық процесс субъектілерінің жеке басына және қызметіне қойылатын талаптарды айтарлықтай өзгертті.

Жоғары оқу орындары мен ПОҚ алдында білім беруді цифрландыру жағдайында КҚО жүзеге асыру үшін цифрлық технологияларды қолдануға дайын ба деген сұрақ туындайды. Біз Алматы технологиялық университетінің оқытушылары арасында шағын зерттеу жүргіздік. Әр жас санатынан 35 адамнан тұратын 70 ПОҚ мүшелерінен сауалнама жүргізілді: 25–40 жас және 45–70 жас. Сауалнама әдісі арқылы оқытушылардың цифрлық технологияларды қолдануға дайындық деңгейі зерттелді.

Сауалнама цифрлық білім беруді іске асыру үшін қажетті әртүрлі дағдылар мен құзыреттерге қатысты 20 сұрақтан тұрды (ақпараттық құзыреттілік, цифрлық сауаттылық, стресске төзімділік, тайм-менеджмент, тиімді коммуникация мен кері байланысты жолға қою, ойлаудың икемділігі және т.б.).

Нәтижелер және оларды талқылау. ЖОО ПОҚ-на сауалнама жүргізу нәтижесінде біз цифрлық технологияларды пайдалануға әзірліктің даму деңгейі бойынша келесі нәтижелерді алдық (1-кесте).

Кесте 1 – Цифрлық технологияларды пайдалануға даярлықтың даму деңгейі

	Жоғары	Орташа	Төмен
25–40 жастағы оқытушылар	14 (40%)	13 (37,1%)	8 (22,9%)
41–70 жастағы оқытушылар	7 (20%)	15 (42,9%)	13 (27,1%)

1-кестеден біз цифрлық технологияларды қолдануға дайындықтың жоғары деңгейін 14 (40%) және орташа 13 (37,1%) 25–40 жас аралығындағы оқытушылар көрсететінін көреміз. Ал 45–70 жас аралығындағы оқытушыларда цифрлық технологияларды пайдалануға дайындықтың орташа 15 (42,9%) және төмен 13 (27,1%) деңгейі анықталды.

Осылайша, жоғарыда келтірілген мәліметтерге сәйкес, біз жас оқытушылардың орта және егде жастағы оқытушыларға қарағанда цифрлық білім беруге жоғары дайындығы бар екенін анық көре аламыз. Бұл жас мамандардың цифрлық ортаға көбірек қосылуымен және әртүрлі кәсіби мәселелерді шешуде әртүрлі гаджеттерді шебер қолдануымен түсіндірілуі мүмкін. Сондықтан жоғары оқу орындары цифрлық білім беруді тиімдірек іске асыру үшін олардың цифрлық дағдыларын қалыптастыру бойынша орта және егде жастағы оқытушыларға көбірек көңіл бөлуі тиіс деп есептейміз. Мұны қазіргі университетте Цифрлық білім беруді жүзеге асырудың әртүрлі аспектілері, әдістері мен технологиялары бойынша әртүрлі оқыту курстарын, семинарларды ұйымдастыру және өткізу арқылы жүзеге асыруға болады.

Қорытынды

Жоғары білім берудің цифрлық трансформациясы жоғары мектеп оқытушыларының рөлін, кәсіби қызметі мен міндеттерін айтарлықтай өзгертті. Бір жағынан, бұл еңбек процесін жеңілдетеді және оқыту мен ғылыми шығармашылық мүмкіндіктерін кеңейтеді, ал екінші жағынан, білім беру процесін қиындатады және оқу орындарының қызметкерлерін арнайы дайындауды қажет етеді. ЖОО оқытушысының кәсіби құзыреттілігі жоғары білім беруді жаңғырту мен цифрландыруға байланысты жаңа маңызды құзыреттермен және дағдылармен толықтырылды.

Білім беру парадигмасының өзгеруі біртұтас педагогикалық процесті жүзеге асыру тәсілін өзгертті, оның субъектілерінің тең қатынастарын, өзара түсіністік пен интерактивтіліктің маңыздылығын атап өтті. Оқытудың цифрлық форматына, e-learning немесе қашықтықтан оқытуға көшу ықтимал техникалық ақаулар мен диасинхронды коммуникацияға байланысты педагогтар мен білім алушылардың өзара іс-қимылының табыстылығына теріс әсер етуі мүмкін. Кері байланыс уақытында берілмеуі мүмкін, бұл кейіннен түсініспеушілікке және оқу өнімділігінің төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Білім беру үшін барлық жаңа цифрлық технологиялар әзірленуде, оларды игеру және тәжірибеде қолдану қажет болуы мүмкін. Бір оқыту жүйесіне әрең үйренген мұғалімдерге жаңа жүйеге бейімделу қажет болуы мүмкін, бұл олардың шаршауы мен шаршауына әкелуі мүмкін.

Жоғары оқу орны оқытушыларының жеке басына және қызметіне қойылатын талаптардың артуы соңғы стандарттарға сәйкес кадрларды қайта даярлау және біліктілікті арттыру қажеттілігін болжайды. Кәсіби қызметті цифрлық форматта жүзеге асыратын оқытушыларға белгілі бір білім беру жүйелері мен онлайн-платформаларды пайдалану бойынша түсінікті нұсқаулықтар мен әдістемелік ұсыныстарды әзірлеу үлкен маңызға ие. Білім беру саласындағы қызметкерлерге инновациялық технологиялардың не үшін енгізілгенін және оларды қалай дұрыс қолдану керектігін білу маңызды.

Ақпараттық қоғамның мүшесі және цифрлық білім беру ортасының бөлігі бола отырып, университет оқытушысы әртүрлі ақпарат көздерімен және білім беру ресурстарымен жұмыс істей білуі керек. Бұл ақпараттық құзыреттілік пен сыни ойлауды дамытуды қамтиды. Ғылыми еңбектер мен зерттеу нәтижелерін талдай отырып, педагог ғалым когнитивті құзыреттілікті дамыту керек.

21 ғасырда мұғалімге заманауи және сұранысқа ие маман болу үшін өз мамандығын жақсы білу жеткіліксіз, жұмсақ, әмбебап дағдылар мен негізгі құзыреттерді қалыптастыру және жетілдіру, оқытушының жеке басын жан-жақты дамыту және проблемалық, стресстік жағдайларды шешуге дайын болу үлкен рөл атқарады. Өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі тиімділік, педагогикалық және зерттеу процесін шебер жоспарлау және моделдеу, стресске төзімділік пен ұтымдылық, сананың ашықтығы, тиімді коммуникация техникасы мен цифрлық технологияларды меңгеру жоғары мектеп мұғаліміне тепе-тең емес жоғары технологиялық ортада өз ұстанымын нығайтуға мүмкіндік беретін қасиеттер мен дағдылар болып табылады.

Білім беру ұйымдарының басшылары мен қызметкерлеріне үнемі біліктілік курстарынан өтіп, кәсіби маңызды білім, білік және дағдыларды дамытудың жалпы деңгейін арттыру ұсынылады. Үлкен жұмыс өтілі бар егде жастағы оқытушылар цифрлық технологиялар арқылы енгізілген акт және оқыту әдістерін меңгеру үшін ұзағырақ уақыт алуы мүмкін. Білім берудің цифрлық трансформациясы дәстүрлі оқыту формаларынан цифрлық форматқа ішінара немесе толық ауысуды білдіретіндіктен, Оқытушылар өздерінің педагогикалық қызметі мен білім алушылар алдындағы міндеттерін қайта қарастыруы керек.

Жоғары білім беруді цифрландыруға байланысты оқытушылар ұйымның интеграцияланған цифрлық технологиялар мен онлайн-жүйелерді қолдана отырып, жаңа жағдайларда педагогикалық және ғылыми-зерттеу қызметін іске асыруға дайындықты талап етеді. Істің нақты жағдайы жоғары білім мен ғылым саласындағы өзгерістер оқытушылар мен студенттердің оқу-тәрбие үдерісі мен ҒЗЖ сапасына, сондай-ақ педагогикалық үдеріс субъектілерінің өзара қарым-қатынасы мен өзара іс-қимылының өнімділігіне екі жақты әсер ететінін көрсетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Bendik Bygstad, Egil Øvrelid, Sten Ludvigsen, Morten Dæhlen. From dual digitalization to digital learning space: Exploring the digital transformation of higher education // *Computers & Education*, 2022, volume 182, pp. 104–463. ISSN 0360-1315.

2 Toader T., Safta M., Titirisca C., Firtescu B. Effects of Digitalisation on Higher Education in a Sustainable Development Framework – Online Learning Challenges during the COVID-19 Pandemic // *Sustainability*, 2021, no. 13, p. 6444.

- 3 Годин В., Терехова А. Digitalization of Education: Models and Methods // Экономические и гуманитарные исследования регионов, 2021. – № 2.
- 4 Колыхматов В.И. Цифровые навыки современного педагога в условиях цифровизации образования // Ученые записки университета Лесгафта, 2018. – № 9(163).
- 5 Сарсенбиева Н.Ф., Мырзахметова Б.Ш., Адылбекова Э.Т. Цифровизация образования в Республике Казахстан // Мир педагогики и психологии: международный научно-практический журнал, 2021. – № 01(54).
- 6 Kenzhebaeva Z et al. Использование цифровых технологий в системе дистанционного образования: зарубежный опыт и Казахстан // Вестник КазНУ. Серия педагогическая, 2021. – Т. 67. – № 2. – С. 40–50. ISSN 2520-2650. URL: https://bstudy.net/909996/psihologiya/kompetentnostnaya_model_prepodavatelya_vysshey_shkoly
- 7 Сергеева М.Г., Мачехина Н.А. Системные изменения профессионально-педагогической деятельности учителя в условиях цифровой образовательной среды // Проблемы современного педагогического образования, 2019. – № 63(3).
- 8 Харченко Л.Н., Магомедова Р.М., Рогачева Е.А. Компетентностная модель преподавателя современного вуза // Экономические и гуманитарные исследования регионов. – 2012. – № 3. URL: https://bstudy.net/909996/psihologiya/kompetentnostnaya_model_prepodavatelya_vysshey_shkoly
- 9 Логинова С.Л. Роль преподавателя вуза в условиях цифровизации высшего образования // Акмеология профессионального образования. Материалы 15-й Международной научно-практической конференции. – 2019.
- 10 Вартанова Е.Л. Индустрия российских медиа: цифровое будущее. Монография / Е.Л. Вартанова, А.В. Вyrковский, М.И. Максеенко, С.С. Смирнов. – Москва: МедиаМир, 2017. – 160 с.

REFERENCES

- 1 Bendik Bygstad, Egil Øvrelid, Sten Ludvigsen, Morten Dæhlen. (2022) From dual digitalization to digital learning space: Exploring the digital transformation of higher education // Computers & Education, volume 182, pp. 104–463. ISSN 0360-1315.
- 2 Toader T., Safta M., Titirisca C., Firtescu B. (2021) Effects of Digitalisation on Higher Education in a Sustainable Development Framework – Online Learning Challenges during the COVID-19 Pandemic // Sustainability, no. 13, p. 6444.
- 3 Godin V., Terehova A. (2021) Digitalization of Education: Models and Methods // Jekonomicheskie i gumanitarnye issledovaniya regionov, no. 2.
- 4 Kolyhmatov V.I. (2018) Cifrovye navyki sovremennogo pedagoga v usloviyah cifrovizacii obrazovaniya // Uchenye zapiski universiteta Lesgafta, no. 9(163).
- 5 Sarsenbieva N.F., Myrzahmetova B.Sh., Adylbekova Je.T. (2021) Cifrovizacija obrazovaniya v Respublike Kazahstan // Mir pedagogiki i psihologii: mezhdunarodnyj nauchno-prakticheskij zhurnal, no. 01(54).
- 6 Kenzhebaeva Z et al. (2021) Ispol'zovanie cifrovyh tehnologij v sisteme distancionnogo obrazovaniya: zarubezhnyj opyt i Kazahstan // Vestnik KazNU. Seriya pedagogicheskaja, v. 67. no. 2. P. 40–50. ISSN 2520-2650. URL: https://bstudy.net/909996/psihologiya/kompetentnostnaya_model_prepodavatelya_vysshey_shkoly
- 7 Sergeeva M.G., Machehina N.A. (2019) Cistemnye izmenenija professional'no-pedagogicheskoy dejatel'nosti uchitelja v usloviyah cifrovoj obrazovatel'noj sredy // Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya, no. 63(3).
- 8 Harchenko L.N., Magomedova R.M., Rogacheva E.A. (2012). Kompetentnostnaja model' prepodavatelja sovremennogo vuza // Jekonomicheskie i gumanitarnye issledovaniya regionov. No. 3. URL: https://bstudy.net/909996/psihologiya/kompetentnostnaya_model_prepodavatelya_vysshey_shkoly
- 9 Loginova S.L. (2019) Rol' prepodavatelja vuza v usloviyah cifrovizacii vysshego obrazovaniya // Akmeologija professional'nogo obrazovaniya. Materialy 15-j Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii.
- 10 Vartanova E.L. (2017) Industrija rossijskih media: cifrovoe budushhee. Monografija / E.L. Vartanova, A.V. Vyrkovskij, M.I. Makseenko, S.S. Smirnov. Moskva: MediaMir, 160 p.

М.К. АМАНОВА,*¹

магистрант.

*e-mail: marindira@mail.ru

Ж.Ж. БЕЙСЕНОВА,²

к.пс.н., ассоциированный профессор.

e-mail: Zhuparkul22_70@mail.ru

Ж.Н. САБИРОВА,³

к.пс.н., ассоциированный профессор.

e-mail: zhanylsyn.sabirova@mail.ru

И.К. АМАНОВА,⁴

к.пс.н., ассоциированный профессор.

e-mail: i.amanova@turan-edu.kz

¹Казахский национальный педагогический университет им. Абая, г. Алматы, Казахстан

²Каспийский общественный университет, г. Алматы, Казахстан

³НАО Атырауский университет им. Х. Досмухамедова, г. Атырау, Казахстан

⁴Университет «Туран», г. Алматы, Казахстан

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Цифровизация высшего образования вызвала изменения в педагогической деятельности преподавателей вузов и привнесла новый вид обучения, такой как онлайн-формат обучения. Трансформация в такой системе образования требует всестороннего изучения ее теоретических и прикладных основ. Широкое применение цифровых технологий в процессе обучения, в свою очередь, требует от преподавателей повышения своих профессиональных навыков в отношении таких видов обучения, формирования общей цифровой грамотности. Таким образом, изменения в современном образовании обуславливают развитие профессионально значимых личностных качеств и специальных навыков, соответствующих развитию современного общества, предъявляют новую систему требований к преподавателю. Поэтому важным является анализ опыта отечественных и зарубежных педагогов по вопросу реализации цифрового образования в вузе. Кроме того, готовность преподавателей к использованию цифровых технологий в образовательном процессе университета была уточнена данными эмпирического исследования.

Ключевые слова: преподаватель вуза, цифровое образование, цифровизация учебного процесса, цифровая грамотность педагога, педагогическая компетентность.

M.K. AMANOVA,*1

Master student.

*e-mail: marindira@mail.ru

ZH. ZH. BEISSENOVA,²

C.Ps.S., Associate Professor.

e-mail: Zhuparkul22_70@mail.ru

ZH.N. SABIROVA,³

C.Ps.s., Associate Professor.

e-mail: sabirova@mail.ru

I.K. AMANOVA,⁴

C.Ps.S., Associate Professor.

e-mail: i.amanova@turan-edu.kz

¹Abai Kazakh National

Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

²Caspian Public University, Almaty, Kazakhstan

³Kh. Dosmukhamedov Atyrau

State University, Atyrau, Kazakhstan

⁴Turan University, Almaty, Kazakhstan

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF A UNIVERSITY TEACHER IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF EDUCATION

Abstract

The digitalization of Higher Education has caused changes in the pedagogical activity of university teachers and has led to such a new form of training as the online format of training. The transformation in such an educational system requires a comprehensive study of its theoretical and applied background. The widespread use of digital technologies in the learning process, in turn, makes it necessary for teachers to improve their professional skills in relation to such types of training, to form a general digital literacy. Thus, changes in modern education condition the development of professionally important personal qualities and special skills corresponding to the development of modern society. sets a new system of requirements for the teacher. Therefore, it is important to analyze the experience of domestic and foreign teachers on the implementation of digital education in universities. In addition, the readiness of teachers to use digital technologies in the educational process at the university was clarified by empirical research data.

Key words: university teacher, digital education, digitalization of the educational process, digital literacy of a teacher, pedagogical competence.